

LEERLINGENPOPULATIE ALS SLEUTEL VOOR BETER ONDERWIJS

Hoe weet je wat voor jullie school 'goed onderwijs' is als je niet precies weet aan wie je dat onderwijs geeft? Wat je weet over je leerlingenpopulatie is meestal gebaseerd op onderbuikgevoel. Die aannames kloppen soms, maar soms juist helemaal niet. Als je als team je leerlingenpopulatie écht goed in beeld brengt, weet je beter wat goed onderwijs voor jullie leerlingen inhoudt.

Het maakt uit waar je als leerling naar school gaat. Scholen die weten hoe zij teambreed onderwijs kunnen ontwikkelen dat aansluit bij alle leerlingen, werken samen aan het realiseren van een inclusieve onderwijsomgeving waarin iedereen kan meedoen. Om de leeromgeving stap voor stap te verbeteren, is het cruciaal dat scholen weten wie hun leerlingen zijn. Het is zelfs wettelijk verplicht om het onderwijsaanbod af te stemmen op de leerlingenpopulatie en onderwijsresultaten te behalen die passend zijn (Inspectie van het Onderwijs, 2025). De inspectie hanteert de 'schoolweging' als maat, maar geeft toe dat alleen de schoolweging onvoldoende inzicht geeft in de leerlingenpopulatie (Van Alem & Michiels, 2025).

Scholen verzamelen daarom soms aanvullende informatie, zoals het aantal diagnoses in een groep. Of ze maken 'afvinklijstjes' met problemen of hulpverlening, zoals 'gescheiden ouders', 'logopedie' of 'sociaal team'. Toch helpt deze focus op de verschillen tussen de individuele leerlingen niet om het onderwijs goed af te stemmen. Om kwalitatief goed onderwijs te geven dat past bij de leerlingenpopulatie, kun je juist beter kijken naar overeenkomsten tussen de leerlingen op jouw school (Wienen, 2023). Want die informatie geeft richting aan de keuzes die je maakt in het onderwijs dat jullie geven: zoals een doordacht curriculum, de kennis en kunde die leerkrachten op jullie school nodig hebben, of hoe je de samenwerking met ouders kunt vormgeven. Dat vraagt dus om het goed kennen van je leerlingen.

Voorbeeld

"Wij wilden in ons team het aanbod voor burgerschap opnieuw vaststellen. We besloten eerst onze leerlingenpopulatie in beeld te brengen. De collega's dachten namelijk dat er steeds meer leerlingen instroomden die thuis geen Nederlands spreken. Maar toen we dit gingen onderzoeken, bleek dat maar voor een klein deel van onze leerlingen te gelden. In de onderbouw waren er juist veel Nederlandstalige kinderen die op spraak-/taalgebied extra ondersteuning nodig hadden. Omdat collega's dachten dat dit door een andere thuistaal kwam, was de extra ondersteuning van deze kinderen gericht op het aanleren van woordenschat. We hebben na onderzoek besloten om de ondersteuning meer te richten op articulatie en actief taalgebruik."

Onderzoek de context én de leerlingen

Om leerlingprestaties te monitoren en het handelen van leerkrachten te versterken, verzamelen scholen data. Dat zijn meetbare data, zoals toetsgegevens, of minder makkelijk meetbare data, zoals groepsobservaties of leerlinggesprekken. Deze data geven inzicht in de ontwikkeling van leerlingen, helpen bij het identificeren van onderwijsbehoeften en ondersteunen bij het nemen van beslissingen. Ook de kenmerken van de leerlingenpopulatie kun je in beeld brengen met data. Dat doe je op twee gebieden: data over de omgeving waarin de school staat én data over de leerlingen zelf.

Contextdata gaan over de omgeving waarin leerlingen naar school gaan, zoals kenmerken van de wijk of het gebruik van jeugdhulp in de gemeente. Deze data vind je vaak in openbare bronnen van bijvoorbeeld de gemeente of het CBS. Ze zeggen niet direct iets over jouw leerlingen, maar geven kleur aan de achtergrond van de omgeving waarin de school staat.

Leerlingdata gaan over de behoeften, interesses of resultaten van (groepen) leerlingen. Sommige data haal je uit systemen (zoals resultaten uit het leerlingvolgsysteem), maar andere moet je zelf verzamelen. Wil je weten hoeveel leerlingen extra ondersteuning krijgen? Dan moet je dat actief in kaart brengen. Welke informatie is dan relevant?

Je zoekt niet naar data over de leerling zelf, maar naar informatie over het onderwijs dat deze leerling nodig heeft. Je brengt dus vooral in beeld wat de leerkracht nodig heeft om onderwijs te geven dat past bij jullie leerlingen.

Dat vraagt om een andere mindset in het team. Niet:

Het verzamelen van data moet zin hebben: data-zin-geving.

alle leerlingen die moeite hebben met begrijpend lezen in het verlengde instructiegroepje. Maar: samen de leskwaliteit in beeld brengen om na te gaan of de leerkracht handelt vanuit het vertrouwen dat alle leerlingen kunnen leren. Niet: een uurtje extra ondersteuning buiten de groep. Maar: de ambulant begeleider als co-teacher inzetten om de leerkrachtcompetenties te versterken.

Dat vraagt ook van jou als IB/KC'er een andere focus: minder gericht op het 'repareren' van de leerling, meer op het versterken van de onderwijscontext.

Datazingeving

Bij het onderzoeken van je leerlingenpopulatie richt je je op de schoolcontext of op de leerlingen zelf. Je zult

Tips

- ✓ Ga in het team met elkaar in gesprek over kenmerken van jullie leerlingenpopulatie. Ga na: op welke data baseren jullie deze kenmerken? Dat zorgt voor bewustwording van aannames.
- ✓ Formeer een groepje collega's die als kopgroep de leiding neemt in het in beeld brengen van jullie leerlingenpopulatie.
- ✓ De kopgroep zet de lijnen uit en doet 'het handwerk': data verzamelen en/of analyseren. Zij betrekken het team bij belangrijke sleutelmomenten in het traject: samen onderzoeksvragen formuleren, data interpreteren en conclusies trekken voor het onderwijs.
- ✓ Visualiseer belangrijke conclusies en hang/leg ze zichtbaar in de teamkamer, waardoor collega's in gesprek kunnen gaan over de nut en noodzaak van het afstemmen van hun onderwijs op jullie leerlingenpopulatie.

dus data moeten verzamelen. Maar welke? Het verzamelen van data moet zin hebben: data-zin-geving.

Dat betekent dat je goed moet nadenken over wat je precies wilt weten en hoe je dat gaat meten. Cijfermatige data lijken objectief en geven het gevoel van controle. Maar onderwijs is mensenwerk, en meetbare data zijn slechts een deel van het verhaal. Voor de vertaling naar het handelen in de klas heb je aanvullende data nodig, bijvoorbeeld uit observaties, gesprekken of leerlingwerk. Voor leerkrachten die samen onderzoeken hoe zij hun onderwijs kunnen versterken, krijgt het verzamelen van data betekenis. Zeker als het onderzoek zich richt op een vraag waar ze zelf het antwoord op willen weten, omdat het iets zegt over hun leerlingen en het best passende onderwijsaanbod. Dan heeft het zin.

Formuleer als team eerst een duidelijke onderzoeksvraag (bijvoorbeeld: 'Welke factoren beïnvloeden de taalontwikkeling van onze kleuters?'). Dit helpt om te focussen op specifieke aspecten in de populatie en

het onderwijsproces. Onderzoek vervolgens mogelijke verklaringen, gericht op factoren waarop je invloed hebt. Door meerdere hypothesen te formuleren voorkom je 'navelstaren' en dwing je jezelf breder te kijken. Door systematisch passende data te verzamelen, kun je jullie aannames uitsluiten of juist bevestigen.

Zicht op de leerlingen geeft grip op onderwijs

Werken vanuit datazingeving vraagt om een professionele, onderzoekende houding in het team. Als IB/KC'er help je met het herkennen van patronen, trends en inzichten. Het gezamenlijk onderzoeken van jullie populatie zorgt voor bewustwording, draagvlak en actiegerichtheid.

De leerlingenpopulatie verandert soms. Het in beeld brengen ervan is daarom een doorlopend proces. Jaarlijks een deel ervan onderzoeken als onderdeel van de kwaliteitscyclus geeft beter zicht op trends en ontwikkelingen en houdt onderzoeksvragen actueel.

Hoe meer zicht je hebt op wie je leerlingen zijn, hoe meer grip je krijgt op het onderwijs dat ze nodig hebben. Dit geeft inzicht in wat nodig is voor een stevige basisondersteuning. Hierdoor maak je als team misschien andere keuzes in het curriculum, de formatie, het professionaliseringsaanbod of de inzet van externe experts.

Schoolteams die zich bewust zijn van de kenmerken van hun populatie verbeteren hun handelen continu en stap voor stap. Daarmee wordt hun kennis over de leerlingenpopulatie de sleutel tot nog beter onderwijs. ■

Maaike Visuals

Meer lezen?

- Van Alem, V. & Michiels, M. (2025). *Doe meer met data: leerlingenpopulatie als sleutel voor beter onderwijs*. Dordrecht: Instondo.
- Wienen, B. (2023). *Van individueel naar inclusief onderwijs. Pleidooi voor minder labels en meer aandacht voor de kracht van onderwijs*. Dordrecht; Instondo.

Samenvatting

Goed onderwijs begint bij weten wie je leerlingen zijn. Door verder te kijken dan aannames en individuele labels kan je als school het onderwijs gericht afstemmen. Met relevante data over je leerlingenpopulatie leg je de focus op overeenkomsten tussen de leerlingen en wat zij nodig hebben van het onderwijs. Daarmee wordt de basis gelegd voor een inclusieve, passende leeromgeving.

Mieke Michiels werkt als onderwijsadviseur, coach en interim IB/KC'er. **Vivian van Alem** werkt als onderwijsadviseur en procesbegeleider. Samen begeleiden zij scholen met het beter in beeld brengen van hun leerlingenpopulatie en het versterken van hun onderwijs. www.leerlingenpopulatie.nl